ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

2011-2012

ΜΟΝΑΔΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΜΚΕ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από Εθνικούς Πόρους

Επιχειρηματικότητα και Οικονομική θεωρία

ΕΠΙ
ΧΕΙΡ
Η
ΜΑΤΙ
ΚΟ
ΤΗ
ΤΑ

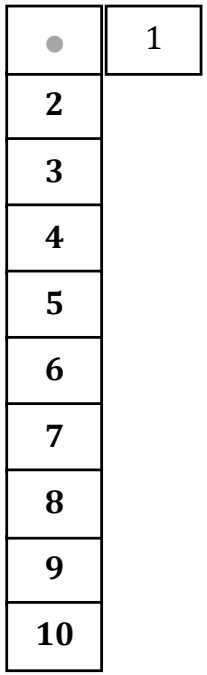

Συγγραφέας_κεφαλαίου

Γιώργος Λιάγκουρας,
Αν. Καθηγητής,
Τμήμα Μηχανικών
Οικονομίας και Διοίκησης

Στόχος και δομή της παρουσίασης

- Στόχος: Η συγκριτική ανάλυση των διαφορετικών αντιλήψεων-ορισμών της επιχειρηματικότητας στις βασικές σχολές της οικονομικής σκέψης
- Δομή της παρουσίασης:
  - Από τους κλασικούς στο Marx
  - Η αμερικάνικη θεσμική σχολή (Veblen, Berle & Means)
  - Η νεοκλασική σχολή
  - Η προσέγγιση του Schumpeter
  - Οι νεο-αυστριακοί (Hayek, Kirzner)
  - Σύγχρονες τάσεις

Ο επιχειρηματίας στους κλασικούς και στον Marx

- Τα βασικά χαρακτηριστικά της κλασικής σχολής
  - Οικονομικός φιλελευθερισμός
  - Αναζήτηση των νόμων κίνησης του καπιταλιστικού συστήματος
  - Ανάλυση της οικονομίας με όρους κοινωνικών τάξεων (καπιταλιστές, εργάτες, γαιοκτήμονες)
  - Επιχειρηματίας = καπιταλιστής

Τα κέρδη του επιχειρηματία ως μεταβλητή-κλειδί της οικονομίας

- Καπιταλιστής => Κέρδη => Αποταμίευση => Επενδύσεις
- Οι επενδύσεις μοιράζονται σε αύξηση της απασχόλησης και αύξηση της παραγωγικότητας
- Η αύξηση της παραγωγικότητας μετατρέπεται σε πτώση των τιμών (αύξηση της αγοραστικής δύναμης όλου του έθνους)
- Ricardo: Φόβος ότι οι αυξανόμενοι πρόσοδοι των γαιοκτημόνων θα συνθλίψουν τα κέρδη κι επομένως την οικονομική ανάπτυξη

Μια εργαλειακή αντίληψη του επιχειρηματία και της ελεύθερης αγοράς

- Οι επιχειρηματίες είναι χρήσιμοι γιατί φέρνουν ανάπτυξη κι ευημερία για όλους μας
- Smith 1: Το αόρατο χέρι της αγοράς διοχετεύει την πλεονεξία και την αρπακτικότητα των επιχειρηματιών στην ευημερία του κοινωνικού συνόλου
- Smith 2: Οποτε συναθροίζονται είναι ενάντια στο δημόσιο συμφέρον
- Ricardo: Οι επιχειρηματίες, λόγω της κοινωνικής τους θέσης, είναι ‘καταδικασμένοι’ να προωθούν την οικονομική ανάπτυξη

Ο επιχειρηματίας-καπιταλιστής στον Marx

- Η κριτική της πολιτικής οικονομίας του Marx στοχεύει να αναπτύξει περαιτέρω την κλασική οικονομία ώστε να καταδείξει τις αντιφάσεις του καπιταλισμού
- Οχι ηθικίστικη καταδίκη => Πίσω από την αρπακτικότητα του καπιταλιστή βρίσκεται το παράλογο ενός συστήματος =>
- Οσο πιο πολύ πλούτο παράγει ο καπιταλισμός τόσο πιο πολύ καταστρέφει τις 2 πηγές του πλούτου (ανθρώπινη εργασία + γη)
- Οι αρχές της δημοκρατίας και της λαϊκής κυριαρχίας σταματούν μπροστά στην πόρτα των επιχειρήσεων

Ο επιχειρηματίας στη θεσμική σχολή (Veblen, Berle & Means)

- Veblen: Βαθειά αποστροφή για τους επιχειρηματίες (παράσιτα). Ερμηνεία: Ο κοινωνικός δυϊσμός της αμερικάνικης κοινωνίας μεταξύ 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα
- Το αρχέτυπο του επιχειρηματία: Οι ληστρικοί βαρόνοι (robber barons). Τους ενδιαφέρει να βγάλουν χρήματα χωρίς να οργανώσουν την παραγωγή και να επενδύσουν. Αντί για φειδώ (αποταμίευση) υπερπολυτελή κατανάλωση
- 'Σύγκρουση πολιτισμών' μεταξύ των ληστρικών βαρόνων και των σκληρά εργαζόμενων αγροτών-εργατών (και των ριζοσπαστικών κινημάτων τους)

Η ανυπέρβλητη αντίφαση του επιχειρηματικού συστήματος

- Η εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας από το Homo Sapiens μέχρι σήμερα ως μία διαμάχη ανάμεσα σε ‘καλά’ ένστικτα (εργατικότητα, κοινωνική αυταπάρνηση, επιστημονική περιέγεια) και ‘κακά’ (ληστρικά–αρπακτικά-εγωϊστικά).
- Οι επιχειρηματίες (και οι βοηθοί τους: μάνατζερς, λογιστές, διαφημιστές, ...) ως εκφραστές των ληστρικών ενστίκτων
- => Οι επιχειρηματίες ως κοινωνικά παράσιτα: ιδιοποιούνται τον κόπο και τα τεχνολογικά επιτεύγματα των παραγωγικών τάξεων (από τους αγρότες και τους εργάτες ως τους μηχανικούς)

Berle & Means: Οι μάνατζερς ως επιχειρηματίες

- Η θεσμική σχολή του μεσοπολέμου, στην οποία ανήκουν οι Berle & Means) δεν ακολουθεί την επαναστατική οπτική του Veblen
- Ενδελεχής ανάλυση της πολυμετοχικής επιχείρησης: Διαχωρισμός της ιδιοκτησίας από τον έλεγχο της επιχείρησης.
- Τον έλεγχο τον ασκεί η κορυφή του μάνατζμεντ => αυτοί παίρνουν τις επιχειρηματικές αποφάσεις
- Μακροοικονομικές συνέπειες της κυριαρχίας των ολιγοπωλίων – πολυμετοχικών επιχειρήσεων στη σύγχρονη οικονομία

Νεοκλασικοί: Ο επιχειρηματίας ως διαχειριστής

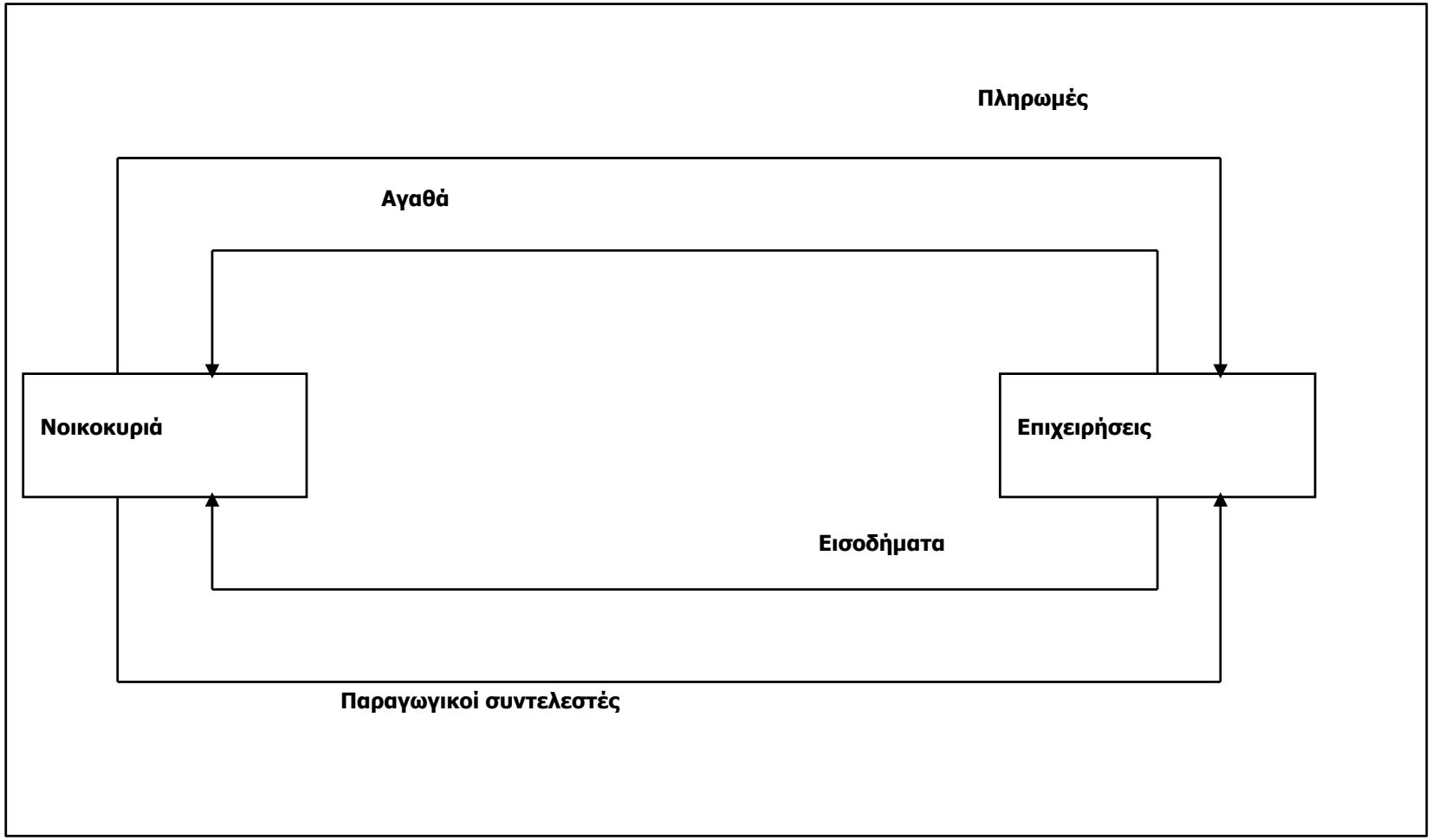

Επεξήγηση του προηγούμενου σχήματος

- Τα νοικοκυριά νοικιάζουν τους παραγωγικούς συντελεστές που διαθέτουν στις επιχειρήσεις
- Η επιχείρηση ως ‘μαύρο κουτί’: μετατρέπει τις υπηρεσίες των παραγωγικών συντελεστών (εργασία, κεφάλαιο, γη, ...) σε αγαθά που πουλά στα νοικοκυριά
- Τα έσοδα των επιχειρήσεων από τις πωλήσεις διανέμονται στους κατόχους των παραγωγικών συντελεστών
- Ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης οδηγεί το όλο σύστημα σε ισορροπία

Τρεις κρίσιμες παραδοχές...

- Η κατανομή των ‘δικαιωμάτων ιδιοκτησίας’ (property rights) επί των παραγωγικών συντελεστών θεωρείται δεδομένη
- Οι καταναλωτικές προτιμήσεις των νοικοκυριών θεωρούνται δεδομένες. Το ίδιο δεδομένες θεωρούνται η τεχνολογία και η οργάνωση της παραγωγής. Τα τεχνολογικά-οργανωτικά δεδομένα περιγράφονται από μία συνάρτηση παραγωγής της μορφής Q=f(K,L)
- Τέλεια πληροφόρηση – Δεν υπάρχει ριζική αβεβαιότητα σχετικά με το μέλλον (ανάγεται σε στατιστικά υπολογίσιμο κίνδυνο)

…και δύο προβληματικές συνέπειες

- Ο επιχειρηματίας ως απλός διαχειριστής ο οποίος μεγιστοποιεί ή ελαχιστοποιεί υπό δεδομένους περιορισμούς => δεν υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στον επιχειρηματία του καπιταλισμού και το διευθυντή μίας σοσιαλιστικής επιχείρησης
- Στον τέλειο ανταγωνισμό, τα κέρδη των επιχειρήσεων μακροχρόνια τείνουν στο μηδέν. Ο επιχειρηματίας αμείβεται με το μισθό του διευθυντή (μάνατζερ).
- Σημείωση: Η Νέα Θεσμική Οικονομική (από τη δεκαετία του 1970 και μετά) προσφέρει μία θεωρία της επιχείρησης. Οχι όμως της επιχειρηματικότητας

Οι μακροοικονομικές συνέπειες της επιχείρησης-μαύρου κουτιού

- Η θεωρία του Solow βασίζεται στη νεοκλασική συνάρτηση παραγωγής: Q=A(t)f(K,L)
- Ο όρος A(t) εξαρτάται από το χρόνο (t) κι αντιπροσωπεύει όλους τους άλλους παράγοντες, εκτός από K και το L, οι οποίοι μεταβάλλουν το Q: τεχνολογία, οργάνωση της παραγωγής, *επιχειρηματικότητα*, εκπαίδευση και κατάρτιση, θεσμικό πλαίσιο, ...
- Τα 6/7 της αύξησης του προϊόντος/εργαζόμενο οφείλονται στο A(t) [Abramovitz (1956): το A(t) είναι ένα μέτρο της άγνοιάς μας]
- Audretch (2007): Σύνδεση της επιχειρηματικότητας με τη θεωρία μεγέθυνσης του Solow

Schumpeter: Η εξίσωση του επιχειρηματία με τον καινοτόμο

- Ο Schumpeter συνδυάζει την υπεράσπιση του οικονομικού φιλελευθερισμού (κλασικοί, νεοκλασικοί) με τη δυναμική ανάλυση του καπιταλισμού (επηρεάζεται και αναμετριέται με τον Marx)
- 'Το πρόβλημα που υποτίθεται συνήθως ότι υπάρχει είναι πως διαχειρίζεται ο καπιταλισμός τα υπάρχοντα σχήματα, ενώ το πραγματικό πρόβλημα είναι πως τα δημιουργεί και τα καταστρέφει'
- Καπιταλισμός με μηδενικά κέρδη είναι αδιανόητος

Καπιταλισμός= κέρδη= καινοτομία= επιχειρηματίας

- Σε μία στατική οικονομία όπου δεν θα υπήρχαν αλλαγές θα είχαμε όντως ισορροπία με μηδενικά κέρδη (θα ίσχυε η νεοκλασική ανάλυση). Αυτή η κατάσταση όμως απέχει πολύ από την καπιταλιστική πραγματικότητα.
- Κινητήριος δύναμη που σπάει τη ρουτίνα της στασιμότητας: η καινοτομία του επιχειρηματία => τα κέρδη ως ανταμοιβή της καινοτομίας
- Τα κέρδη όμως είναι προσωρινά. Την καινοτόμο επιχείρηση ακολουθεί ένα ‘σμάρι μιμητών’ => μείωση των περιθωρίων κέρδους => κρίση. Προϋπόθεση για την έξοδο από την κρίση = ένα νέο κύμα καινοτομιών

Επιχειρηματίας= καινοτόμος

- Ο σουμπετεριανός επιχειρηματίας είναι το αντίθετο του νεοκλασικού διαχειριστή
- Αντίθετα με τους κλασικούς, μαρξιστές και θεσμικούς οικονομολόγους, αυτό που κάνει τον επιχειρηματία είναι η λαμπρή ιδέα, η καινοτομία, κι όχι η κατοχή χρηματικού ή φυσικού κεφαλαίου
- Ενώ ο επιχειρηματίας είναι ο δημιουργός των κερδών, δεν είναι απαραίτητα κι αυτός που τα καρπώνεται
- Ο επιχειρηματίας δεν δρα έχοντας ως απώτερο σκοπό το κέρδος. Θέλει να αναμετρηθεί και να αποδείξει ότι είναι ανώτερος των άλλων

Ο σοσιαλισμός και το τέλος του (ατομικού) επιχειρηματία

- Ο Schumpeter ονομάζει σοσιαλισμό τη ρύθμιση-καθοδήγηση της ελεύθερης αγοράς από το κράτος, τα ολιγοπώλια και τα εργατικά συνδικάτα (άσχετο με το σοβιετικό μοντέλο)
- Τα τμήματα 'Ερευνας κι Ανάπτυξης' των μεγάλων εταιριών προγραμματίζουν την καινοτομία σε βαθμό που να την κάνουν να μοιάζει με ρουτίνα. Κι αυτό συνεπάγεται το τέλος του ατομικού επιχειρηματία-καινοτόμου.
- Ο ατομικός επιχειρηματίας ως μία ιστορικά ξεπερασμένη μορφή της αριστοκρατίας της 'διάνοιας και της θέλησης';

Ο επιχειρηματίας της νεο-αυστριακής σχολής (Hayek, Kirzner)

- Βάση η γνωσιακή προσέγγιση της αγοράς στον Hayek. Δύο κεντρικοί άξονες:

  1. Η σημασία της οικονομικής αλλαγής (του χρόνου) και της άγνοιας για το μέλλον => υποκειμενικός χαρακτήρας των αποφάσεων

  2. Η πρακτική γνώση αναφορικά με τις ιδιαιτερότητες του τόπου και του χρόνου υπερτερεί της επιστημονικής γνώσης (νόμοι με καθολική ισχύ)

- Επομένως η αγορά είναι η μόνη διαδικασία που μπορεί να αναδείξει (εκ των υστέρων) τις καλύτερες δυνατές αποφάσεις

Η θεωρία της επιχειρηματικής δράσης στον Kirzner

- Ο επιχειρηματίας βρίσκεται σε εγρήγορση (alertness). Προσπαθεί να ανακαλύψει και να εκμεταλλευτεί ανισορροπίες της αγοράς για να αποκομίσει κέρδος
- Ανισορροπίες = μη-δικαιολογήσιμες διαφορές τιμών ανάμεσα σε διαφορετικούς τόπους ή χρόνους
- Το κέρδος είναι η ανταμοιβή του επιχειρηματία για τη διόρθωση που επιφέρει στο μηχανισμό τιμών της ελεύθερης αγοράς

Σύγκριση Schumpeter και Kirzner

- Στον Kirzner, όπως και στον Schumpeter, το σημαντικό δεν είναι η κατοχή κεφαλαίου αλλά η επιχειρηματική ιδέα
- Ο επιχειρηματίας-καινοτόμος του Schumpeter είναι δημιουργός ανισορροπιών στο σύστημα. Είναι αυτός που βρίσκεται πίσω από τις 'θύελλες δημιουργικής καταστροφής' οι οποίες καταστρέφουν και ξανα-δημιουργούν το καπιταλιστικό σύστημα.
- Ο επιχειρηματίας του Kirzner είναι ο βασικός φορέας ισορροπίας τους συστήματος. Είναι αυτός που διορθώνει τις ανισορροπίες κι όχι αυτός που τις δημιουργεί.

Οικονομική θεωρία και επιχειρηματικότητα: Σύγχρονες τάσεις

- 3 βασικές αλλαγές στην οικονομία των τελευταίων δεκαετιών:

  1. Ανεργία. Η αυτοαπασχόληση ως λύση για τη μείωση της ανεργίας
  2. Απο-καθετοποίηση κι απο-οριζοντιοποίηση των μεγάλων επιχειρήσεων. Επικέντρωση στις ‘βασικές τους ικανότητες’. Δημιουργία ενός πολυπληθούς δικτύου μικρότερων, έως και πολύ μικρών, ‘συνεργαζόμενων’ επιχειρήσεων
  3. Οι νεο-δημιουργούμενες μικρές επιχειρήσεις (start-ups) που προωθούν τις σημαντικότερες καινοτομίες στο χώρο των τεχνολογιών της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών, της βιοτεχνολογίας, κλπ.

Σύνοψη: Τρεις βασικές αντιλήψεις περί επιχειρηματικότητας

1. Κλασικοί, Marx, Veblen: Ταύτιση του επιχειρηματία με τον καπιταλιστή. Σημαντικές διαφορές όμως ως προς την αξιολόγηση του οικονομικού-κοινωνικού ρόλου του επιχειρηματία
2. Νεοκλασικοί: Ταύτιση του επιχειρηματία με το διαχειριστή. Η στατική θεώρηση δεν αφήνει ιδιαίτερο χώρο για την επιχειρηματική πρωτοβουλία
3. Schumpeter, Kirzner: *Γνήσια ή καθαρή επιχειρηματικότητα*. Διαφορετική από την κατοχή κεφαλαίου ή την απλή διαχείριση δεδομένων συστημάτων